

การศึกษาการพรรณนาการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์
จาก “สยามยุคเก่า” เป็น “สยามยุคใหม่”, พ.ศ.2367 – 2411

นายวิระศักดิ์ กิรติวรนนท์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2541

ISBN 974-332-471-2

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**A STUDY OF THE NARRATIVE ON HISTORICAL CHANGE FROM
"TRADITIONAL SIAM" TO "MODERN SIAM", 1824 - 1868**

Mr. Werasak Keeratiworanan

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in History**

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 1998

ISBN 974-332-471-2

วิระศักดิ์ กิตติวรนนท์ : การศึกษาการพรรณนาการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์จาก "สยามยุคเก่า" เป็น "สยามยุคใหม่", พ.ศ.2367-2411 (A STUDY OF THE NARRATIVE ON HISTORICAL CHANGE FROM "TRADITIONAL SIAM" TO "MODERN SIAM", 1824-1868) อ.ที่ปรึกษา : ผศ.ดร. สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 174 หน้า. ISBN 974-332-471-2

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มุ่งศึกษาการพรรณนาในงานเขียนทางประวัติศาสตร์สำคัญ ๆ ในประเด็น การเปลี่ยนผ่านจาก "สยามยุคเก่า" ในช่วงรัชกาลที่ 3 มาเป็น "สยามยุคใหม่" ในช่วงรัชกาลที่ 4, พ.ศ.2367-2411

จากการศึกษาพบว่า การพรรณนาแบ่งเป็น 4 ช่วงคือ ช่วงแรก ทศวรรษ 2410-2440 จะ เน้นการเปลี่ยนแปลงจาก "สยามยุคเก่า" เป็น "สยามยุคใหม่" โดยการเปลี่ยนแปลงของสถาบัน พระมหากษัตริย์ จาก "กษัตริย์จารีต" เป็น "กษัตริย์สมัยใหม่" ช่วงที่สอง ทศวรรษ 2450-2480 เน้น การศึกษาอดีตอันยาวนานของ "สยามยุคเก่า" ภายใต้การนำของพระมหากษัตริย์ และการนำสยามเข้าสู่ สมัยใหม่โดยรัชกาลที่ 4 ช่วงที่สาม ทศวรรษ 2490 ถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แบ่งเป็น 2 แนว แนวมาร์กซิสต์อธิบายการเปลี่ยนจากสังคมแบบศักดินามาสู่แบบกึ่งทุนนิยม และแนวพัฒนาความทันสมัย เน้นการนำสยามเข้าสู่กระบวนการทำให้เป็นตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 4 ช่วงสุดท้าย หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แบ่งออกได้เป็นอีก 2 แนวทาง ในขณะที่กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสยามจากเศรษฐกิจแบบยังชีพไปสู่เศรษฐกิจแบบตลาด อีกกลุ่มหนึ่ง เน้นการศึกษาทางสังคม วัฒนธรรม โลกทัศน์ ภูมิปัญญา ควบคู่กับการเติบโตของการค้า

ภาควิชา ประวัติศาสตร์
สาขาวิชา ประวัติศาสตร์
ปีการศึกษา 2541

ลายมือชื่อนิสิต *วิระศักดิ์ กิตติวรนนท์*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

##c810395 : MAJOR HISTORY

KEY WORD: THE NARRATIVE / HISTORICAL CHANGE / TRADITIONAL SIAM / MODERN SIAM

WERASAK KEERATIWORANAN : A STUDY OF THE NARRATIVE ON HISTORICAL CHANGE FROM "TRADITIONAL SIAM" TO "MODERN SIAM", 1824-1868.

THESIS ADVISOR : ASSI. PROF.SUWADEE TANAPRASITPATTANA, Ph.D.174.pp.

ISBN 974-332-471-2

This thesis aims to study the narrative of major historical work on the transition period in Siam during 1824-1868 in which Siam was transformed "traditional period" during the reign of King RAMA III to "modern Siam" during the reign of King RAMA IV.

The study reveals that narrative of this transition period can be divided into four major groups. Firstly, work written during the period 1870s-1900s focuses on the change of Siam from "traditional Siam" to "modern Siam" as demonstrated by the change of the monarchy form "divine King" to "humanistic monarch". The second group involves work written between 1910s-1940s which places an emphasis on the long and continuous development of Siam and the Monarchy and the beginning of "modern age" in Siam under the guidance of King RAMA IV. The third group can be subdivided into two different styles of narrative. On one hand, the marxist approach is used to explain the transformation of Siam from feudalism to semi-capitalism. On the other hand, modernization approach places emphasis on the westernization of the Kingdom especially during the reign of King RAMA IV.

The final group involves writing after the 14th October incident. This narrative can also be subdivided into two different styles. While the political economy approach sees the transition of country mainly from economic self-sufficiency to market economy, the socio-cultural approach places an emphasis on the intellectual change and the growth of trade.

ภาควิชา.....ประวัติศาสตร์.....

สาขาวิชา.....ประวัติศาสตร์.....

ปีการศึกษา.....2541.....

ลายมือชื่อนิสิต.....*ชบวรงค์ศักดิ์ เกษศิริ*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....*สุวดี ตันประสิทธิ์*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์เปรียบประดุจกำแพงสูงใหญ่ซึ่งปิดกั้นและแบ่งแยกระหว่างโลกของนักเรียน ป.โท กับโลกของมหาบัณฑิตออกจากกัน แต่ในช่วงเวลาของการเขียนวิทยานิพนธ์ซึ่งอยู่ระหว่างสรวงสวรรค์กับฆุมนรกเช่นนี้เอง ฉันพบว่าตัวเองเป็นเพียงเด็กหัดเขียนวิทยานิพนธ์คนหนึ่ง ที่เขียนหนังสือได้ไม่เป็นเรื่อง แต่ด้วยหัวใจและมีมือของบุคคลจำนวนหนึ่งต่างหากที่ผลักดันให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จออกมาได้โดยปราศจากนามของฉันเพียงลำพัง ดังนั้นฉันจึงต้องเขียนประกาศนี้ไว้ เพื่อสักวันหนึ่งหากมีใครสักคนมาเปิดหนังสือเล่มนี้อ่าน โดยอาจเป็นเพียงการพลิกผ่าน คิดอ่าน หรือใช้อ้างอิงก็ตาม ฉันอยากบอกกล่าวแก่ใครคนนั้นว่าประโยชน์ที่คุณได้รับนั้นควรเป็นเกียรติของคุณหลายคนด้วย แต่รอรอยอัปลักษณ์อันหลงเหลืออยู่นั้นเป็นความอ่อนซอมที่ฉันสร้างขึ้นเอง และฉันบอกกล่าวเรื่องนี้จากใจจริง ไม่ใช่กล่าวตามปฏิบัตินิยม

บุคคลแรกและเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการเรียนโทของฉันคือคุณแม่... ครูริ้วดีเป็นผู้มอบโอกาส ความกล้าคิด และกำลังใจให้กับการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้... ครูสุวิดีเป็นผู้ที่ทำให้ความคิดกระจัดกระจายของฉันมีความชัดเจนขึ้น แล้วเรียงร้อยเป็นรูปร่างของวิทยานิพนธ์ รวมทั้งความอดทนสั่งสอน และเมตตากรุณากับเด็กหัดเขียนวิทยานิพนธ์คนนีมาโดยตลอด ไม่เว้นแม้ในยามที่ครูเองไม่สบายก็ตาม... ครูสุวิมลเป็นผู้ที่เข้าใจ ให้คำแนะนำ และเป็นหลักใจในวิกฤตการทำวิทยานิพนธ์ขั้นสุดท้ายจนทำได้สำเร็จ ซึ่งฉันกล่าวได้แต่เพียงว่าช่วงวิกฤตครั้งนี้มีผลโดยตรงกับเส้นทางชีวิตต่อไปข้างหน้าของฉัน และฉันดีใจที่ได้รับบทเรียนอันมีค่ายิ่งทั้งการทำวิทยานิพนธ์และใจจริงของเพื่อน.. ครูฉลอง เป็นผู้ที่ทำให้ความรู้ทั้งทางวิชาการและชีวิตมาโดยตลอดการเรียน ป.โท... และครูนครินทร์ ซึ่งฉันรู้สึกขอบคุณมากที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ายิ่ง มาอ่าน ตั้งคำถามที่ดี และสอบวิทยานิพนธ์ฉบับที่เขียนไม่เป็นเรื่องของฉัน ...และขอบคุณคณาจารย์ที่ภาคประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์ จุฬาฯ ทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำ สั่งสอน เอาใจใส่เป็นอย่างดีมาโดยตลอด

ฉันต้องกล่าวขอบคุณเป็นพิเศษให้กับเพื่อนที่มาช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ในช่วงวิกฤตขั้นสุดท้าย ฉันจะเก็บเรื่องราวและความรู้สึกที่ดี ๆ จากเหตุการณ์ครั้งนี้ไว้กับจิตใจและความทรงจำตลอดไปครับ หน้อย, ทิพ, พู, ยัย, เต้

สุดท้ายนี้ อยากขอบคุณพี่สมพร พี่ประสิทธิ์ พี่แสندی และทุกคนที่บ้านครับ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๔
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๖
กิตติกรรมประกาศ	๗
สารบัญ	๗
บทที่ 1 บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
คำจำกัดความ	5
วัตถุประสงค์ในการศึกษา	7
ขอบเขตของการศึกษา	7
แนวความคิดในการศึกษา	7
วิธีวิจัย	8
แหล่งข้อมูล	8
บทที่ 2 การพรรณนาการเปลี่ยนแปลงจาก “สยามยุคเก่า” เป็น “สยามยุคใหม่” ในทศวรรษ 2410 ถึง 2450	9
การพรรณนาประวัติศาสตร์สมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ในพระราชพงศาวดาร	9
1. จารีตการเขียนพระราชพงศาวดาร	9
- พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ...	10
2. การพรรณนาในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 และ รัชกาลที่ 4 ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์	14
- การพรรณนาเรื่องการสืบราชสมบัติ	15
- การพรรณนาเรื่องการรับทูตอังกฤษ	19
การพรรณนาประวัติศาสตร์สมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ในงานเขียนแบบเทศนาพระราชประวัติ	23
1. จารีตการเขียนเทศนาพระราชประวัติ	23
2. การพรรณนาในเทศนาพระราชประวัติเกี่ยวกับรัชกาลที่ 3	25

	- เทศนาพระราชประวัติในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและรัชสมัยจักรีฯ	25
	- บุรพภาคแห่งพระธรรมเทศนาเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	29
	3. การพรรณานาในเทศนาพระราชประวัติเกี่ยวกับรัชกาลที่ 4	35
	- เรื่องราชประวัติในรัชกาลที่ 4 ตั้งแต่ทรงพระผนวชตลอดจนสวรรคาลัย โดยความย่อ	35
	- เทศนาพระราชประวัติในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและบุพพทิศานมัสธรรมจักรีฯ	38
	การบรรจงานเขียนเทศนาพระราชประวัติในแบบเรียนวิชาพงศาวดาร	42
	การพรรณนาในพระรัฐประศาสน์ บัณฑิตภาค เทศนาพิเศษ	44
บทที่ 3	การพรรณนาการเปลี่ยนแปลงจาก "สยามยุคเก่า" เป็น "สยามยุคใหม่" ในทศวรรษ 2450 ถึง 2480	53
	1. การสถาปนาองค์ความรู้เกี่ยวกับ "สยามยุคเก่า"	56
	- การพรรณนาเกี่ยวกับรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ในงานนิพนธ์ประวัติศาสตร์เรื่องหลักไทย	67
	2. การพรรณนา "สยามยุคเก่า/ใหม่" ในงานนิพนธ์ประวัติศาสตร์หลังเหตุการณ์ 2475	72
	- การพรรณนาเกี่ยวกับรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ในพระนิพนธ์เรื่องความทรงจำ	73
	- การพรรณนาเกี่ยวกับรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ในเล็กเชอร์ประวัติศาสตร์สยาม	80
บทที่ 4	การพรรณนาการเปลี่ยนแปลงจาก "สยามยุคเก่า" เป็น "สยามยุคใหม่" ในทศวรรษ 2490 ถึง 2520	86
	การรับรู้ประวัติศาสตร์สยามยุคใหม่	86
	1. การพรรณนาประวัติศาสตร์ตามแนวคิดมาร์กซิสต์ช่วง 2490: เมืองไทยกิ่งเมืองขึ้นของอริญญ์ พรหมชมพู และโฉมหน้าศักดินาไทยในปัจจุบัน ของจิตร ภูมิศักดิ์	90

2.	การพรรณนาประวัติศาสตร์ตามแนวคิดการพัฒนาความทันสมัย	99
-	การพรรณนาประวัติศาสตร์ในช่วงรัชกาลที่ 3 – 4: แผ่นดินพระนั่งเกล้า (Siam Under Rama III) ของวอลเตอร์ เอฟ. เวลลา	103
-	การพรรณนาประวัติศาสตร์ในช่วงรัชกาลที่ 3 – 4: พระจอมเกล้าแห่งสยาม (King Mongkut of Siam) ของเอ.บี.กริสโวลด์ และแผ่นดินพระจอมเกล้า (Mongkut the King of Siam) ของแอมบ्रोซิโอ โลว์ มอฟแฟ็ท	110
3.	การแบ่ง “สยามยุคเก่า” และ “สยามยุคใหม่” ในงานนิพนธ์ ประวัติศาสตร์ของศาสตราจารย์รอง ศยามานนท์	124
-	เจ้าชีวิต: การพรรณนาสยามก่อนยุคประชาธิปไตย	125
-	ประวัติศาสตร์ไทยฉบับพัฒนาการ ของเสถียร ศกุนตเสถียร: การเปลี่ยนแปลงการจัดแบ่งยุคสมัยใหม่	127
4.	ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516	137
-	จากการพรรณนาการสร้างความทันสมัยไปสู่ การวิเคราะห์วิถีการผลิต	138
-	การพรรณนาเปลี่ยนแปลงจาก “สยามยุคเก่า” เป็น “สยามยุคใหม่” ในงานนิพนธ์ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ในช่วงทศวรรษ 2520	142
-	“สยามยุคเก่า” กับ “สยามยุคใหม่” ในการพรรณนาทาง ประวัติศาสตร์ยุคหลังนิธิ	145
5.	สรุป	154
บทที่ 5	บทสรุป	156
รายการอ้างอิง	163
ประวัติผู้เขียน	174